

УДК 340.12:342.727

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.20>

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Турченко О.Г.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7446-1289>

Фурман В.В.,

аспірант кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1116-7829>

Турченко О.Г., Фурман В.В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану.

Стаття 64 Конституції України визначає перелік прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в умовах воєнного стану задля захисту національної безпеки та територіальної цілісності України, до переліку яких відноситься і право на доступ до інформації. Це положення кореспондується з частиною 3 статті 34 Конституції України, частиною 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Через військову агресію російської федерації проти України поширення інформації щодо діяльності органів державної влади, їхніх працівників, в тому числі щодо судів та органів системи правосуддя, може становити загрозу їх життю та здоров'ю, спричиняти скоєння злочини та бути загрозою національній безпеці, а тому може підлягати обмеженню в силу закону.

В статті досліджуються підстави, умови обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану, особлива увага приділена питанню обмеження доступу до публічної інформації, що знаходиться в розпорядженні судів, Державної судової адміністрації України.

Авторами проаналізовані статистичні дані щодо кількості поданих запитів на отримання публічної інформації, випадки подання скарг на неправомірні дії розпорядників публічної інформації при розгляді запитів з моменту запровадження на території України воєнного стану.

В статті доводиться, що оскільки Законом України «Про правовий режим воєнного стану» не передбачено прямої можливості встановлювати будь-які заборони чи обмеження щодо виконання обов'язків розпорядників з розгляду запитів чи оприлюднення публічної інформації, при вирішенні питання щодо обмеження чи надання доступу до тієї чи іншої інформації в умо-

вах воєнного стану зберігається необхідність дотримання відповідного балансу між захищеним інтересом конкретної особи та суспільними інтересами, застосування так званого «трискладового тесту».

В статті досліджується також можливість обмеження в період воєнного стану поширення інформації з обмеженим доступом, яка є суспільно необхідною, коли право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення.

Ключові слова: конституційне право на інформацію, доступ до інформації, обмеження прав і свобод, обмеження доступу до інформації, публічна інформація, воєнний стан, безпека.

Turchenko O., Furman V. Restriction of the right to access to public information under martial law.

Article 64 of the Constitution of Ukraine defines a list of human rights and freedoms that may be restricted under martial law to protect the national security and territorial integrity of Ukraine, including the right to access information. This provision corresponds to Part 3 of Article 34 of the Constitution of Ukraine, Part 1 of Article 8 of the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law».

Due to the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, the dissemination of information about the activities of state authorities and their employees, including courts and justice system bodies, can impose a threat to their life and health, cause crimes to be committed and be a threat to national security, and therefore can subject to restrictions by law.

The article examines the grounds and conditions for restricting the right to access the public information under martial law; special attention is paid to the issue of restricting access to public

information at the disposal of the courts and the State Judicial Administration of Ukraine.

The author analyzed statistical data on the number of submitted requests for obtaining public information, cases of filing complaints about illegal actions of managers of public information when considering requests since the introduction of martial law on the territory of Ukraine.

The article proves that since the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» does not provide for a direct possibility to establish any prohibitions or restrictions on the fulfillment of the duties of managers in considering requests or disclosing public information, when deciding the issue of limiting or providing access to that or other information in the conditions of martial law, the need to maintain an appropriate balance between the protected interest of a specific person and public interests and the application of the established practices to approve the request remain.

The article also explores the possibility of restricting the dissemination of restricted information during martial law, which is socially necessary, when the public's right to know this information outweighs the potential harm from its dissemination.

Key words: constitutional right to information, access to information, restriction of rights and freedoms, restriction of access to information, public information, martial law, security.

Постановка проблеми. Конституцією визначено, що Україна є демократичною, правовою державою (стаття 1); людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини; держава відповідає перед людиною за свою діяльність (стаття 3), конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга статті 22) [1].

Як зазначає Конституційний Суд України в Рішенні від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012, «конституційні права і свободи є фундаментальною основою існування та розвитку Українського народу, а тому держава зобов'язана створювати ефективні організаційно-правові механізми для їх реалізації. Відсутність таких механізмів нівелює сутність конституційних прав і свобод, оскільки призводить до того, що вони стають декларативними, а це є неприпустимим у правовій державі» (п.п. 2.1) [2].

Здійснення прав і свобод людини, гарантій, що надаються їй з боку державної влади, неможливе і без реалізації основоположного принципу правової держави – верховенства права [3, с. 167], який у європейській доктрині традицій-

но саме отожднюється здебільшого з верховенством фундаментальних прав і свобод людини, а його зміст пов'язують з такими категоріями як справедливість, свобода, гуманізм [4, с. 113].

В умовах воєнного стану дуже важливо швидко і вчасно отримувати точну та об'єктивну інформацію, але при цьому гостро постає питання забезпечення балансу між правом доступу до публічної інформації та безпекою держави, правом громадян на оперативне отримання достовірної інформації й захистом життя інших людей.

З введенням воєнного стану Україна частково відступає від зобов'язань за статтею 10 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, що встановлює право на свободу вираження та доступ до інформації, керуючись частиною 1 статтею 15 Конвенції, яка дозволяє вживати заходів, що відступають від зобов'язань за Конвенцією, під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, але виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

Конституція України закріплює цілий комплекс прав і свобод людини і громадянина, що визначають її правовий статус в сфері інформаційних відносин, зокрема, стаття 34 передбачає право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Однією з гарантій реалізації даного права є законодавче закріплення права кожного на доступ до інформації, яке згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. [5] забезпечується систематичним та оперативним оприлюдненням інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах та будь-яким іншим способом, а також шляхом надання інформації на запити.

Вказаний Закон визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Стаття 64 Конституції України визначає перелік прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в умовах воєнного стану задля захисту національної безпеки та територіальної цілісності України, до переліку яких відноситься і право на доступ до інформації. Це положення кореспондується з частиною 3 статті 34 Конституції України, частиною 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Стан опрацювання проблематики. Питання обмеження права на доступ до інформації

присвячено велика кількість наукових праць таких вчених як І. Корж, В. Політанський, Ю. Фігель, І. Арістова, О. Денісова, Б. Кормич, Т. Костецька, А. Марущак, Ю. Тодика, І. Чиж та інших, досліджувались питання інформаційної безпеки, підстав обмеження права на доступ до інформації і авторами статті. Однак актуальними залишаються питання обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану.

Метою даної наукової статті є аналіз підстав, умов обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Загальна декларація прав людини ООН передбачає, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві (частина 2 статті 29) [6].

З позиції Конституційного Суду України (Рішення у справі про постійне користування земельними ділянками від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005) обмеженням прав і свобод є звуження їх змісту, тобто умов і засобів, що становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку, та обсягу – сутнісної властивості, вираженої кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідним і загальним (п.п. 5.2 мотивувальної частини).

У Рішенні від 29 червня 2010 року №17-рп/2010 Конституційний Суд України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» зазначив, що «обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями» (п.п. 3.1 мотивувальної частини).

Щодо критеріїв легітимності встановлення обмежень щодо реалізації конституційних прав і свобод Конституційний Суд України повністю імплементував правові позиції Європейського суду з прав людини, який одним з основних засобів забезпечення правомірності відносин «людина – держава», як зазначає професор П. Рабінович, вважає «перевірку та забезпечення справедливої збалансованості інтересів людини з інтересами (потребами) суспільства [7]. В тому числі, як наголошує Суд у рішенні у справі «Young, James та Webster проти Сполученого Королівства» від 13 серпня 1981 року

[8], якщо права і свободи інших осіб самі належать до тих, що гарантуються Конвенцією або протоколами до неї, тоді слід визнати, що необхідність забезпечення їх захисту може спонукати державу до обмеження інших прав і свобод, які так само закріплені в Конвенції. Саме такий пошук балансу між основними правами кожної людини виступає основною засадою демократичного суспільства.

Так, у Рішеннях від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 Конституційний Суд України зазначив, що встановлення обмежень можливо відповідно до таких критеріїв: «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права».

Згідно зі частиною 3 статті 34 Конституції України здійснення передбачених нею прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Аналогічне положення передбачається частиною 2 статті 6 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 року № 2657-XII, пунктом 1 частини 2 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

У зв'язку із збройною агресією російської федерації в Україні введено воєнний стан. Відповідно до ст. 1 Закону України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [9] воєнний стан передбачає, зокрема, тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

У порівнянні з мирним часом воєнний стан зумовлює нові виклики при наданні або обмеженні доступу до інформації, значно підвищуючи рівень відповідальності посадової особи розпорядника інформації, адже від розголошення чи обмеження в доступі тієї чи іншої інформації, може залежати життя та здоров'я людей, суверенітет держави.

При цьому вказаним Законом не передбачено прямої можливості встановлювати будь-які заборони чи обмеження щодо виконання обов'язків розпорядників з розгляду запитів чи оприлюднення публічної інформації.

У зв'язку з цим, при вирішенні питання щодо обмеження чи надання доступу до тієї чи іншої інформації в умовах воєнного стану необхідним є дотримання загального правила, застосовного до всіх випадків обмеження доступу до інформації відповідно до частини 2 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», – так званого «трискладового тесту»: обмеження доступу до конкретної інформації допускається тільки за умови застосування розпорядником всієї сукупності вимог пунктів 1-3 частини 2 статті 6, тому відсутність позитивного висновку розпорядника інформації щодо наявності хоча б однієї з трьох підстав свідчить про те, що обмеження доступу до публічної інформації є необґрунтованим.

Порядок застосування «тесту» деталізується Постановою Пленуму Вищого адміністративного суду України № 10 від 29 вересня 2016 року «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» [10].

Міжнародні та європейські стандарти у сфері доступу до інформації також передбачають можливість обмеження права на доступ до публічної інформації, відкритої за своїм характером, зокрема, Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, Рекомендація Ради Європи № R(81)19 про доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні державних органів, Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів, Йоганнесбурзькі принципи: національна безпека, свобода висловлювань і доступ до інформації; «Принципи законодавства про свободу інформації» тощо.

Наприклад, Рекомендація Rec (2002)2 Комітету міністрів РЄ від 21 лютого 2002 року щодо доступу до офіційних документів передбачають право обмежити право доступу до офіційних документів з дотриманням загальних критеріїв: чітко встановлюватися законом, бути необхідними в умовах демократичного суспільства та пропорційними до мети захисту, зокрема національної безпеки, оборони та міжнародних відносин; громадської безпеки.

У доступі до документу може бути відмовлено, якщо розголошення інформації, яка міститься в офіційному документі, завдасть або, ймовірно, завдасть шкоди захищеним інтересам, якщо тільки не переважає суспільний інтерес до розкриття інформації.

Відповідно на період дії воєнного стану в Україні були встановлені обмеження щодо опри-

люднення певних видів інформації. Так, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12 травня 2022 року [11] у пункті 10 статті 2 передбачає, що «у період дії воєнного стану на акти органів місцевого самоврядування, військово-цивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також їх посадових осіб не поширюються вимоги пункту 3 частини 1, частини 4 статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». При цьому цікаво, що обов'язок оприлюднення таких проєктів, передбачений пунктом 2 частини першої статті 15 зберігається.

Постанова КМУ від 12 березня 2022 р. № 263 [12] надала на період дії воєнного стану міністерствам, іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади, державним та комунальним підприємствам, установам, організаціям, що належать до сфери їх управління, право зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є (п.1.4).

В результаті були закриті єдиний державний веб-портал відкритих даних, реєстр корупціонерів, єдиний державний реєстр, який містить інформацію про всіх суб'єктів господарювання та інші.

В т.ч. в цілях запобігання загрози життю та здоров'ю суддів та учасників судового процесу, для забезпечення безпеки щодо цілісності бази даних було обмежено загальний та повний доступ до судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень. Відповідно до Листа Державної судової адміністрації України від 29.03.2022 року № 15-2665/22 повний доступ до Реєстру може бути поновлений суддям, членам ВРП відповідно актуальних списків і доступ залишається обмеженим для працівників апарату судів, секретаріату ВРП та ВККС, а також для суддів тих судів, територіальна підсудність справ яких змінена.

В вересні 2022 року Мінцифри був сформований перелік даних, які планується «закрити» (не опубліковувати в загальному переліку) на період воєнного стану. При формуванні списку спиралась на два ключових критерії: наявність у наборі даних інформації про фізичних осіб (зокрема, інформація про ФОП, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях) та наявність інформації про точне місцезнаходження підприємств, які можна віднести до стратегічних

об'єктів, про осіб, які займають керівні посади в таких підприємствах. Частина інформації включена до переліку за рекомендацією силових структур, наприклад, дані щодо розташування дитячих юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) та інших дитячих закладів, які можуть бути цілцю окупантів [13].

У Спільній заяві Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ, оприлюдненій 27.04.2022 року [14], наголошується на необхідності встановлення балансу між доступом преси до подій і безпекою держави та неухильного дотримання Наказу Головнокомандувача Збройних Сил України від 3 березня 2022 року № 73, яким встановлено порядок допуску представників засобів масової інформації на військові об'єкти у районі ведення бойових дій на період воєнного стану. Зокрема, була досягнута домовленість, що задля дотримання всіх необхідних безпекових умов журналісти можуть збирати інформацію на місцях відразу після обстрілів, але оприлюднення зроблених фото та відео щодо подій на місці ведення бойових дій дозволяється тільки по завершенню 12 годин для військових об'єктів та 3 годин – для цивільних об'єктів.

Законом України від 24 березня 2022 року № 2160-IX [15] через доповнення Кримінального кодексу України статтею 114² встановлена кримінальна відповідальність за поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань. На сьогодні ця стаття вже діє у зміненій редакції відповідно до Закону № 2178-IX від 01 квітня 2022 р., який набрав чинності 13 квітня 2022 р.

Експерти вказують на складності кваліфікації діянь за даною статтею, що обумовлюється нечіткістю її диспозиції та відсутністю практики її застосування. Як вказує М. Хавронюк [16], не є злочином, передбаченим цією статтею, проте може містити ознаки іншого злочину, поширення інформації про направлення чи переміщення військової техніки, яка не є бойовою, тобто не містить на собі озброєння; переміщення зброї, озброєння та бойових припасів із України; опис місця, куди влучила ракета, міна чи снаряд; розташування військових формувань країни-агресора; скупчення цивільних осіб.

Відповідно до частини 6 статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації», якщо інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені Законом строки, через обставини непереборної сили, допускається відстрочка в задоволенні запиту на інформацію. Обставини непереборної сили – надзвичайні та

невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, зокрема загроза війни, збройний конфлікт, ворожі атаки, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, тощо.

Радою суддів України 25.03.2022 р. прийнято рішення № 11 щодо тимчасового відстрочення судам України, Державній судовій адміністрації України, іншим установам системи правосуддя до закінчення строку дії воєнного стану в Україні надання відповідей на усі запити про публічну інформацію, які надійшли з початку введення воєнного стану в Україні – 24 лютого 2022 року [17]. Треба зазначити, що мова йде про значну кількість запитів, так, тільки до Вінницького міського суду Вінницької області за період з 24 лютого по 13 вересня 2022 року надійшло 30 запитів на отримання публічної інформації.

Тривалість відстрочки у задоволенні запиту охоплює період існування наслідків обставин непереборної сили тією мірою, якою ці наслідки технічно унеможливають надання запитуваної інформації. Рішення про відстрочку доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження такого рішення.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у своїх Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації, коментуючи умови застосування відстрочки у задоволенні запиту, вказує, що «розпорядники публічної інформації у кожному конкретному випадку застосування відстрочки повинні не просто формально посилатися на наявність обмежувальних заходів, а обґрунтовувати, які саме наслідки обмежувальних заходів не дозволяють задовольнити запит вчасно, та повідомляти про орієнтовну дату надання інформації» [18, с. 143]. Тобто сам факт запровадження воєнного стану не є достатньою підставою для відстрочки у задоволенні запиту.

Цікавим є той факт, що хоча рішення Ради суддів адресоване безпосередньо судам та суддям, їм почали користуватися і інші розпорядники публічної інформації та активно застосовувати тимчасову відстрочку у задоволенні запиту на інформацію, посилаючись на загальні підстави «через військову агресію російської федерації проти України...» та «запровадження воєнного стану», або відмовляти в наданні відповідної інформації, оскільки, як зазначено в Рішенні «збір відповідної інформації під час війни, може мати ознаки диверсійної діяльності, спрямованої проти України, а тому є необхідність ретельної перевірки осіб, які таку інформацію збирають та переслідуваної ними мети» [17].

Відповідно спостерігаються непоодинокі випадки подання скарг на неправомірні дії роз-

порядників публічної інформації при розгляді запитів і суди приймають рішення на користь заявників. Для прикладу, Рішенням від 15 серпня 2022 року у справі за № 300/2353/22 Івано-Франківський адміністративний суд визнав протиправними дії КП «Надвірнаводо-канал» щодо відстрочки задоволення запиту на отримання публічної інформації, аналогічно Рішеннями від 01 вересня 2022 р. у справі № 120/4770/22 Вінницький окружний адміністративний суд визнав протиправними Вінницької обласної військової державної адміністрації, від 30 серпня 2022 року у справі № 420/8581/22 Одеський адміністративний суд – Окнянської селищної ради, від 04 серпня 2022 року у справі № 480/3676/22 Сумський адміністративний суд – Степанівської селищної ради Сумського району Сумської області.

Висновки. Відкритість та прозорість органів державної влади та суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до інформації є запорукою відповідальності держави за здійснювану діяльність перед своїми громадянами. Саме тому забезпечення права на інформацію людини та громадянина виступає однією з ознак демократичності держави.

На сьогодні в період дії воєнного стану питання обмеження права на доступ до публічної інформації і до інформації загалом є не достатньо врегульованим. В законодавстві відсутній перелік публічної інформації, доступ до якої може бути обмежений в період воєнного стану, що, з одного боку, надає розпоряднику публічної інформації право на обмеження доступу до неї на власний розсуд, з іншого – створює ситуацію, коли при розголошенні такої інформації може бути завдана шкода національній безпеці, безпеці окремих осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України, прийнята 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року №9-рп/2012 щодо офіційного тлумачення ст. 24 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#n2>.
3. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики: до 10-річчя незалежності України: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
4. Музика І.В. Принцип верховенства права: сучасний погляд на проблему крізь призму кантівського праворозуміння. Проблеми філософії і права. – 2008-2009. Т. VI-VII. С. 112-116.

5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011р. №2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
6. Загальна декларація прав людини ООН 1948 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. Рабінович П.М. Рішення Європейського суду з прав людини: до характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=31>.
8. Young, James та Webster проти Сполученого Королівства (Young, James та Webster v. the United Kingdom): Рішення Європейського суду з прав людини від 13 серпня 1981 р. (заява N 7601/76; 7806/77). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-57608>.
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 06.04.2000 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
10. Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України №10 від 29 вересня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010760-16#Text>.
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 року № 2259-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 42. Ст. 227.
12. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 12 березня 2022 р. № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>.
13. Пилипів І. Майбутнє відкритих даних під питанням. До якої інформації хоче обмежити доступ держава. *Економічна правда*. 21.09.2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/09/21/691717/>.
14. Спільна заява Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ (27.04.2022 року). URL: https://mkir.gov.ua/news/7086.html?fbclid=IwAR0_VWg7J7svKV_zm832QXVO91LL61DhB7HgSIr43iP6MmsfTKragNxB0IQ.
15. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформа-

- ції про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>.
16. Хавронюк М. Поширення інформації про військову допомогу та дії військових України: кримінальна відповідальність. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/poshyrennya-informatsiyi-pro-vijskovu-dopomogu-ta-diyi-vijskovykh-ukrayiny-kryminalna-vidpovidalnist/>.
17. Рішення Ради суддів України № 11 від 25.03.2022 року. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=130&page=3&per-page=8>.
18. Олексіук Т., Опришко Л., Буртник Х., Барвіцький В., Кабанов О. Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації. Рада Європи, грудень 2020 р. URL: <https://rm.coe.int/recomendations-final-10-02-21/1680a165f7>.